

SZABADKA – MÁSODSZOR

Szentgyörgyi István–Eva Bažant: *A szabadkai kiadványok bibliográfiája, Subotička bibliografija 1870-1918*. Forum Könyvkiadó, Újvidék–Szabadkai Városi Könyvtár–Monográfia Társadalmi Szervezet, Szabadka, 1993

A helytörténeti kutatások nélkülözhetetlen információforrása a helytörténeti vagy helyismereti bibliográfia: dokumentálja egy korszak, egy vidék, egy város művelődési, vallási és tudományos életét. A Szabadkáról megjelent bibliográfia immár második a sorban, az első füzet (1988) az 1764 és 1869 közötti könyvészetet tárja fel, a mostani ennek időbeli folytatása.

Gyakran vita tárgya, mi képezi a helytörténeti bibliográfia anyagát, kik a helyi frók, mi kerüljön be egy ilyen jellegű kiadványba. Szentgyörgyi István, a szabadkai bibliográfia egyik szerkesztője az Előszóban jelzi, őket milyen szempontok vezérelték: „nyelvre és frásra való tekintet nélkül felőle minden szabadkai kiadvány – könyvet, brosúrát, röpiratot, zeneművet és újságot –, szabadkai kiadvány alatt nemcsak a Szabadkán nyomtatott kiadványokat értjük, hanem azokat is, amelyeket egyes szerzők mint szabadkai lakosok valahol Szabadkán kívül jelentettek meg”. A helytörténeti jelleg ilyen értelmezése vita tárgyát képezheti. Többek között azért, mert nem derül arra fény, szabadkai frók-e azok, akik ott születtek, de nem ott éltek, akik nem ott születtek, de életük egy-egy korszakában ott alkottak. S melyik helytörténeti bibliográfiába kell sorolni azokat a szerzőket, akik gyakran és többször változtatták lakhelyüket. És sorolhatnánk még a dilemmáinkat jelző kérdéseket. Esetünkben jó, hogy a kiadvány tartalmazza a Szabadkán kívül megjelent műveket, jóllehet ezeket legalább grafikailag el kellett volna választani a Szabadkán kiadottakból, annál is inkább, mert így lehet a kötet a szabadkai nyomdaipar bibliográfiája is, ahogy ezt a szándékot az Előszó jelzi.

Szentgyörgyi István figyelmet érdemlő nyomdászattörténeti összefoglalót nyújt: felsorolja a működő nyomdákat, ezek kiadótévékenységét s legfontosabb kiadványaikat. Ezzel sok segítséget nyújt a művelődéstörténeti kutatók számára.

A kötet bibliográfiai része 1336 tételt tartalmaz. Az első részben (946 tétel) a könyvek, füzetek, röpiratok és zeneművek, a másodikban (223) az iskolai értesítők, a harmadikban (45) a naptárak, végül pedig az újságok (119) kaptak helyet időrendi, majd szerzői besorolásban. Külön fejezetben találjuk a nem datált műveket. A kötet felhasználója minden bizonnyal hiányolhatja a tematikus jelzést, a szakjelzetet, a tárgyköröket, a műfaji hovatartozást csak figyelmes olvasással tudja kideríteni.

Vizsgálva a feldolgozás módját, megállapíthatjuk, hogy a bibliográfiai leírás nem a nemzetközi szabvány (ISBN), hanem a régebben érvényben levő, ún. dokumentumhű változat szerinti. Ma már kissé elszoktunk az ilyen típusú adatfeltárástól. Nemzeti könyvtáraink általában a nemzetközi szabványt alkalmazzák. Helyismereti bibliográfiák esetében azonban elfogadható a dokumentumhű leírás. Segítségével fényt deríthetünk egy korszak kiadásainak, címválasztásainak stílusára, arra, kinek és hogyan írták az ajánlásokat. Az adatokat általában a címlapról – ritkábban a fedőlapról – másolják, ami olykor, mint az 524. tétel esetében zavart is okozhat, mert lehetetlen kihámozni a főcímet: „NAGYMÉLTÓSÁGÚ DR LUKÁCS GYÖRGY VALLÁS ÉS KÖZOKT. ÜGYI M. KIR. MINISTER, V. B. T. T. ÚR ÉS NEJE BÁRÓ PERÉNYI MADOLY ÚRNÓ Ó NAGY MÉLTÓSÁGÁNAK MÉLY TISZTELETTEL AJÁNLVÁ MADOLY-KE-RJINGÓ. ZONGORÁRA SZERZÉ GYÖRGY MÓR, PO. 178. EZEN ZENEMŰ TISZTA JÖVEDELME A JÓZSEF KIR. HERCZEG SZANATÓRIUM JAVÁRA

FORDÍTATTIK. SZERZŐ SAJÁTJA. A cím, mely kiemelés nélkül beleolvad a szöveg-környezetbe: MADOLY-KERINGŐ.

Mi az, amit kiolvashatunk egy ilyen kiadványból, ami miatt figyelmébe ajánljuk nemcsak a kutatóknak, történészeknek, irodalomároknak, hanem az itteni művelődési élet iránt érdeklődőknek is? Hálátlán kiemelni egy-egy címszót, hiszen találunk a bibliográfiában szépirodalmat, nyelvészeti munkákat, könyv- és könyvtártörténeti, orvostudományi, vegyészeti, mezőgazdasági stb. tárgyú műveket. Elsősorban egy-egy cím: Az írás története; Révész Hugó: Bácskai dalok, mesék; „a könyvolvasás megkönnyítése végett” kiadott magyar–szerb–horvát–bunyevác–sokác könyvészeti szótár 1894-ből. Említhetnénk a törvénygyűjteményeket, a nyugdíjszabályzatról szólót, a tűzrendészeti szabályrendeletet, a palicsi fürdő szabályait, néhány színházi életre vonatkozót, a prostitúció rendszabályait, továbbá a tandíjról, a fásításról, a kocsmai hitel nagyságának megállapításáról szólót vagy a városi zenede ügyszabályzatát. Szabadka fejlettségi életére nemcsak ez utóbbi utal, hanem számos zenemű, kotta megjelentetése is. A szerzők közül ki kell emelnünk Lányi Ernő nevét, akinek népdalegyvelegei és egyéb szerzeményei mellett megzenésített Kosztolányi-, Ady-, Gárdonyi-, Gellért Oszkár-, Petőfi-verset is találunk. Továbbá Gaál Ferencet, Horváth Fábiánt, György Mórt és másokat. Külön tanulmány tárgya lehetne az irodalmi vonatkozású kiadványok ismertetése. Nem a magyar irodalomban is nyilvántartott szerzők Jámbor Pál, Csáth Géza, Gyóni Géza, Kosztolányi Dezső vagy Milkó Izidor mellett kevésbé ismerteket is felfedezhetünk. Megtudjuk, hogy például verseskötete jelent meg egy bizonyos Grujicsné Popovits Emiliának, vagy regénye Dugovich Imrének Háremnő címen, színművei Csillag Károlynak, Béni Bélának stb. Csillag Károly nevét ismerjük, a többi szerzővel nem valószínű, hogy érdemes sokat foglalkozni, mégis felmerülhet a kérdés, kik voltak ők, mit jelentettek a maguk korában Szabadka művelődési életében.

Az idegen szerzők művei közötti is sok az ismeretlen név, cím, de megtalálható a híres svéd író, Selma Lagerlöf neve, akit ugyan „német eredetiből” fordított Körmöczy Ernő.

A fordítások közül is megemlítnék néhány címet: Petőfi Sándor János vitézét Jovan Jovanović Zmaj ültette át szerb nyelvre, 1873-ban adta ki Bittermann Károly. Jászi Oszkár beszédét, amelyet a budapesti Galilei Körben tartott, csak álneven merté közölni a fordító. Szerencsére az álneveket feloldották a szerkesztők.

Kétnyelvű kiadványról lévén szó, nem tudunk szemet hunyni a magyar nyelvű szöveg furcsa, szokatlan szóhasználatára fölött. A könyvtartudományban meghonosodott kifejezések helyett a szerb szakkifejezés tükörfordításait találjuk.

Például: „sve publikacije obradene su po *videnom* primerku” – magyarul nem *szemle-példány* – hanem láttamozás alapján („de visu” latinul), *egység* helyett *tétel*; *névjegyzék* helyett *névmutató* szerepel.

A besorolási tételben problematikus a nevek frásmódja. A magyarban nem kell vessző a vezetéknev után, csak a szabványos leírás szigorú betartása esetében (habár akkor is vitatható!). Mivel a leírásban nem alkalmazzák a szabvány irányelveit, nem indokolt a nevek ilyen formában való írása. A magyar nevek esetében nem inverzióról van szó, mint az idegen szerzők esetében, hanem szabályos névhasználatról a magyar nyelv szellemében.

Fontos, hasznos kiadvány, de felmerül: lehetett volna-e másképpen? Minden bizonnyal. Mégis hálásak vagyunk, hogy készült – és immár két kötet el is készült – ez a helytörténeti kiadvány. Jelentősége túlnő a helyi, lokális jellegen. A feltárt anyag nemcsak a magyar kultúra szempontjából jelentős, hanem az itt élő, más nyelven beszélő kutatók számára is fontos forrásanyag. Külön dicséretes a lelőhely megjelölése. Nem elég tudni, hogy létezett egy kiadvány, azt is jó tudni, hol lehet hozzájutni.